

**Adatlap témahirdetési javaslatához
a Csonka Pál Doktori Iskola Tanácsa részére**

Témavezető neve: Kissfazekas Kornélia, PhD

e-mail címe: kissfazekas@urb.bme.hu

Téma címe: Magyar települési változások 1945-89

A **téma** rövid leírása:

A magyar települések II. világháború utáni változásainak kutatása ma még gyerekcipőben jár. Míg a kor építészeti vonatkozásai egyre nagyobb szakmai publicitást kapnak, az államszocialista időszak településhálózati és település léptékű folyamatainak a kutatása még mindig kezdeti stádiumában tart.

A témának rendkívül sok aspektusa vár feldolgozásra; így mind a regionális típusú, nagyobb szerkezeti összefüggések, mind az építészeti léptékhez közelítő városépítészeti szemléletű kutatási terület iránt érdeklődő hallgatóknak tág teret biztosít.

A kutatás kulcsfogalmainak tekintendők az alábbiak:

- 1945-89 közötti időszak, de a mai történésekre gyakorolt hatásait is figyelembe véve;
- jellemzően magyar vonatkozású, de tágabb térségi összefüggésben;
- urbanisztikai, interdiszciplináris szemléletű (térségi vagy városépítészeti/építészeti léptékű; a lépték függvényében regionális/településföldrajzi vagy társadalomtudományos/szociológiai, környezetpszichológiai kutatásokhoz is kapcsolódó);

A kiírt téma tudatosan nem törekszik a kutatási fókuszterület túlzott szűkítésére, szeretné felkínálni a lehetőséget, hogy a fenti korszak megismerése iránt elkötelezett hallgatók maguk találják meg azokat a főbb elemeket, hangsúlyokat, amelyekre a kutatásukat alapozhatják.

Ugyanakkor az alábbi főbb aspektusok javasolhatók („munkacímek”-kel felsorolva):

- Morfológiai szemléletű kutatások¹
 - Magyar történelmi települések alaktani változásai az államszocialista városépítési folyamatok hatására;
 - A korszak városmorfológiai változásainak és a városépítészeti összefüggéseknek a kutatása;
- Újvárosok²
 - Az államszocialista újvárosok szerepkörének változásai – posztszocializmus/posztindusztrializmus, az új városbrand megtalálásának eszközei;
 - Az újvárosok építésének sajátosságai - városépítészeti és építészeti összefüggések kutatása;
- Államszocialista városépítészeti³
 - A városközpontok szerepének változásai az államszocializmus során;
 - Városépítészeti paradigmaváltások („szocreál-szocmodern”); Építészeti-közterületi karakterelemzés;
 - A szocialista realizmus városépítészeti mintázatai (beépítések, közterületek) és városi kontextusuk;

¹ Kapcsolódva a témavezető már megkezdett morfológiai kutatásához és oktatási programjához

² Kapcsolódva a témavezető újvárosokkal foglalkozó kutatásához és publikációihoz

³ Kapcsolódva a témavezető doktori témájához, eddigi kutatásaihoz és publikációihoz

Fontos kiemelni, hogy korszak specialitásából adódóan, a kutatás során elengedhetetlen nem csak a települési történések, hanem azok tágabb kontextusa, a társadalmi/politikai folyamatok iránti érdeklődés is.

A **téma** meghatározó irodalma:

- Városépítés, Magyar Építőművészet, Magyar Építőipar folyóiratok korabeli számai;
- Településtudományi Közlemények korabeli számai;
- Korabeli városrendezési tervek (Általános és Részletes Rendezési Tervek)

- Hirt, S (2013) *Whatever happened to the (post)socialist city?* *Cities* 32. 29-38.
- Stanilov, Kiril (Ed.) (2007) *The Post-Socialist City - Urban Form and Space Transformations in Central and Eastern Europe after Socialism*. Springer

- French, R. A. Hamilton, F. E. I. (1979) (Eds) *The Socialist city: spatial structure and urban policy*. Chichester: John Wiley & Sons.

- Szirmai, V. (Eds.) (2016) *"Artificial Towns" in the 21 Century Social Polarization in the New Town Regions of Eastern - Central Europe* Bp. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet

- Germuska, P. *Ipari város, új város, szocialista város*, *Korall* 11-12, 239-259.
<http://epa.oszk.hu/00400/00414/00008/pdf/11germuska.pdf>

- Szirmai V. (szerk.) (2013) *Csinált városok a XXI. század elején: Egy „új” városfejlődési út ígérete*, Bp. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet

- Prakfalvi, E. Szűcs Gy. (2010) *A szocreál Magyarországon*. Corvina Bp.

- Ferkai, A. (1998) *Építészet a második világháború után*, In: *Magyarország építészetének története*. Vince Kiadó Kft. Bp.

- Major, M. Osskó J.(szerk.) (1981) *Új építészet, új társadalom 1945-1978. Válogatás az elmúlt évtizedek építészeti vitáiból, dokumentumaiból*; Corvina, Budapest

- Pozsonyi, Z.(szerk.) (1973) *Városépítés Magyarországon a felszabadulás után* szerzők: Dragonits T., Füle L., Granasztói P., Gyárfás I., Heim E., Ihrig D., Köszegfalvy Gy., Köszegi L., Dr. Perczel K., Sedlmayr J-né, Valentiny K. Műszaki Könyvkiadó, Bp.

A **téma** hazai és nemzetközi folyóiratai:

- ÉPÍTÉS- ÉPÍTÉSZETTUDOMÁNY (MTA) *Scopus*
- Történelmi szemle (MTA) *Scopus*
- CITIES (Elsevier) *Scopus, Imp.faktor*
- JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBANISM (Routledge) *Scopus*
- ARCHITEKTURA and URBANIZMUS (Slovak Academy of Sciences) *Scopus*
- Tér és társadalom (MTA) *Scopus*
- URBS (Magyar Történelmi Társaság) *Scopus*
- Communist and Post-Communist Studies (University of California) *Scopus*
- Architectural Theory Review (Routledge) *Scopus*

- PERIODICA POLITECHNICA ARCHITECTURE (BME)
- (rég-új) MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZET (MÉSZ)

A **témavezető** fenti folyóiratokban megjelent 5 közleménye:

- *Changes of Town Centres in the State Socialist Era – Processes And Paradigms in Urban Design* In: ARCHITEKTURA and URBANIZMUS (közlésre elfogadva; megjelenés: ez év június) lektorált, idegen nyelvű, Scopus
- *Relationships between politics, cities and architecture based on the examples of two Hungarian new towns* (2015) In: CITIES 48. pp. 99–108. [doi:10.1016/j.cities.2015.06.007](https://doi.org/10.1016/j.cities.2015.06.007) lektorált, idegen nyelvű, Scopus, Imp.factor:1.728
-
- *Metamorphosis of public spaces in Hungary: or the question of context within the public spaces of the communist and post-communist period* (2013): JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBANISM 37(3) pp. 182-193. [doi:10.3846/20297955.2013.832391](https://doi.org/10.3846/20297955.2013.832391)
- *A magyar városközpontok átalakulása a II. világháború végétől a rendszerváltásig.* (2008) In: ÉPÍTÉS- ÉPÍTÉSZTUDOMÁNY 36. 1-2. Akadémiai Kiadó [doi: 10.1556/EpTud.2013.001](https://doi.org/10.1556/EpTud.2013.001) lektorált, Scopus
- *Dilemmas Apropos of the Role Changes of Hungarian Town Centres after 1945.* (2008) In: PERIODICA POLITECHNICA ARCHITECTURE 2. pp 67-72. lektorált
- *Újraértelmezve* (2007) In: (rég-új) MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZET 3.

A **témavezető** utóbbi tíz évben megjelent 5 legfontosabb publikációja:

- Kissfazekas,K: (2016) *The urban structure and architectural specificities in the post-socialist new towns*; Szerk: Szirmai, V. In: "Artificial Towns" in the 21 Century Social Polarization in the New Town Regions of Eastern - Central Europe) pp. 403-439. – könyvfejezet, lektorált, idegen nyelvű
- *Relationships between politics, cities and architecture based on the examples of two Hungarian new towns* (2015) In: CITIES 48. pp. 99–108. - lektorált, idegen nyelvű, Scopus, Imp.factor (1.728)
- *The urban context of the state socialist public building complexes* (2014) ÉPÍTÉS- ÉPÍTÉSZTUDOMÁNY 42. (1-2) pp. 93-132. [doi: 10.1556/EpTud.2013.001](https://doi.org/10.1556/EpTud.2013.001) lektorált, idegen nyelvű, Scopus
- *Metamorphosis of public spaces in Hungary: or the question of context within the public spaces of the communist and post-communist period* (2013): JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBANISM 37(3) pp. 182-193. [doi:10.3846/20297955.2013.832391](https://doi.org/10.3846/20297955.2013.832391) lektorált, idegen nyelvű, Scopus
- *A magyar városközpontok átalakulása a II. világháború végétől a rendszerváltásig* (2008) ÉPÍTÉS- ÉPÍTÉSZTUDOMÁNY 36. (1-2) pp. 79-102. - lektorált, Scopus

A **témavezető** eddigi doktoranduszai⁴:

Gurdon Balázs – felvétel éve: 2013; abszolutórium: 2017. január

Melléklet: a téma bővebb leírása

Budapest, 2017. február 19.

Témavezető aláírása

Melléklet a témahirdetési javaslat adatlapjához

Témaismertető:

Témavezető neve: Kissfazekas Kornélia, PhD

Téma címe: **Magyar települési változások 1945-89**

A magyar települések II. világháború utáni változásainak kutatása ma még igen gyerekcipőben jár. Míg a kor építészeti vonatkozásaival több kutatás is foglalkozik¹, az államszocialista időszak településhálózati és települési léptékű folyamatainak a feldolgozása kezdeti stádiumában tart.

E megállapítások a 2013-ban (akkor első ízben akkreditálásra beadott és kiemelten támogatott) témajavaslatomban már szerepeltek, de változatlanul érvényesek.

Elmondható, hogy az elmúlt időben a korszak feldolgozottsága nem sokban javult, miközben az iránta megmutatkozó érdeklődés látványosan növekedett. Az építészeti és az urbanisztikai típusú kutatások mélysége és elterjedtsége közötti szakadék tovább nőtt. A téma tehát változatlanul aktuális és számos még fel nem tárt kutatási területet kínál. Rendkívül sok aspektusa van; így mind a regionális típusú, nagyobb szerkezeti összefüggések iránt érdeklődő, mind az építészeti léptékhez közelítő, városépítészeti szemléletű doktorandusz hallgatóknak tág kutatási területet biztosít. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy korszak specialitásából adódóan, szükséges nem csak a települési történések, hanem azok tágabb kontextusa, a társadalmi/politikai folyamatok megértésének igénye is.²

A kiírt téma tudatosan nem törekszik a kutatási terület túlzott szűkítésére, szeretné felkínálni a lehetőséget, hogy a fenti korszak megismerése iránt elkötelezett hallgatók maguk találják meg azokat a főbb elemeket, amelyekre a kutatásukat alapozhatják.

A kutatás kulcsszavainak tekintendők azonban az alábbiak:

- 1945-89 közötti időszak, de a mai történésekre gyakorolt hatásait is figyelembe véve;
- jellemzően magyar vonatkozású, de tágabb térségi összefüggésben;³
- urbanisztikai, interdiszciplináris szemléletű, (térségi vagy városépítészeti/építészeti léptékű; a lépték függvényében a regionális/településhálózati vagy társadalomtudományos/szociológiai, környezetpszichológiai kutatásokhoz is kapcsolódó);

A téma szűkítése téri vagy az időbeli változások alapján is lehetséges.

¹ - Prakfalvi, E. Szűcs Gy. (2010) A szocreál Magyarországon Corvina Bp.

- Ferkai, A. (1998) Építészet a második világháború után, In: Magyarország építészetének története. Vince Kiadó Kft. Bp.

² - Germuska, P. *Ipari város, új város, szocialista város*, Korall 11-12, 239-259.

- Szirmai V. (szerk.) (2013) *Csinált városok a XXI. század elején: Egy „új” városfejlesztési út ígérete*, Bp. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet

Major, M. Osskó J. (szerk.) (1981) *Új építészet, új társadalom 1945-1978. Válogatás az elmúlt évtizedek építészeti vitáiból, dokumentumaiból* Corvina, Budapest

³ - Hirt, S (2013) *Whatever happened to the (post)socialist city?* *Cities* 32. 29-38.

Stanilov, Kiril (Ed.) (2007) *The Post-Socialist City - Urban Form and Space Transformations in Central and Eastern Europe after Socialism*. Springer

- French, R. A. Hamilton, F. E. I. (1979) (Eds) *The Socialist city: spatial structure and urban policy*. Chichester: John Wiley & Sons.

Ahogy az építészettörténet is jól lehatárolható alkorszakokra tudja tagolni a II. világháború utáni szemléletváltozásokat, úgy az urbanisztikai, városépítészeti történéseknél is nevesíthetők olyan periódusok, amelyeket markánsan különböző tendenciájú folyamatok jellemeznek.

Lehetnek a térbeli változásokra fókuszáló, a történéseket folyamatában elemző típusú kutatások, vagy egyetlen, kiválasztott alkorszak, rövidebb periódus elemzése, melyek nem a folytonosság, a folyamat vizsgálatával, hanem a felvett „időmetszet” adott állapotának részletes analízisével foglalkoznak - esetleg csak néhány kiemelt település esettanulmány szintű feldolgozásával.

A korszak egyik igen fontos területpolitikai célkitűzése közé tartozott a településhálózati kapcsolatok, erőviszonyok átrendezése. A központi döntések alapján az erőltetett iparfejlesztések, közigazgatási átszervezések zajlottak le. Ezek hatása a települési hangsúlyok, szerepkörök későbbi alakulása és városi léptékű történések szempontjából is meghatározónak bizonyult. Városok, amelyek az államszocializmus néhány évtizede alatt politikailag, gazdaságilag kiváltságos szerepet töltöttek be, több-kevesebb sikerrel, de keményen küzdenek azért, hogy az államszocializmussal összeforrt imázsukat átírják, és olyan jövőképet fogalmazzanak meg, amely a korábbinál vonzóbb brand-at közvetít.

A rövid idő alatt lezajlott nagyvolumenű építések révén a városok formája is megváltozott, új struktúrák, súlypontok jöttek létre. A terjeszkedés és az egyéb tényezők együttes hatása számos különleges városalakot és városszerkezetet eredményezett: széttagolt, aszimmetrikus, excentrikus várostestek is kialakultak. A városközpontok helye és szerepe is változott, árnyalódott, felvetve a történelmi központokkal való kontextus, és a városépítészeti és építészeti arculatváltások problematikáját is.

A fentiek alapján az alábbi konkrét kutatási és disszertáció témák javasolhatók:

- Morfológiai szemléletű kutatások⁴
 - Magyar történelmi települések alaktani változásai az államszocialista városépítési folyamatok hatására;
 - A korszak városszociológiai változásainak és a városépítészeti összefüggéseknek a kutatása;
- Újvárosok⁵
 - Az államszocialista újvárosok szerepkörének változásai – poszt-szocializmus/ poszt-indusztrializmus, új városbrand;
 - Az újvárosok építésének sajátosságai - városépítészeti és építészeti összefüggések kutatása;
- Államszocialista városépítészeti⁶

⁴ Kapcsolódva a témavezető a témában már megkezdett publikációs és oktatási tevékenységéhez;

- Magyar települések tantárgy hallgatói kutatásainak eddigi tapasztalatai;

- A várostest morfológiája (szerzőtárs: Gurdon Balázs) (2014): ÉPÍTÉS ÉPÍTÉSZETTUDOMÁNY 42 (3-4) pp.171-205.

⁵ Kapcsolódva a témavezető újvárosokkal foglalkozó kutatásához:

- *The urban structure and architectural specificities in the post-socialist new towns* (2016) Szerk: Szirmai, V. In: "Artificial Towns" in the 21 Century Social Polarization in the New Town Regions of Eastern -Central Europe) pp. 403-439.

⁶ Kapcsolódva a témavezető doktori témájához, eddigi kutatásaihoz és publikációihoz

- *The urban context of the state socialist public building complexes* (Az államszocialista intézményegyüttesek városi kontextusa). (2014) ÉPÍTÉS ÉPÍTÉSZETTUDOMÁNY 42(1-2) pp. 93-115.

- *Metamorphosis of public spaces in Hungary: or the question of context within the public spaces of the communist and post-communist period* (2013) JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBANISM 37(3) pp. 182-193.

- *Transformations of Hungarian traditional Town Centres in the Era of Socialism - two case studies* (2013) ARHITEKTURA RAZISKA VE XV (1) pp. 92-101. stb.

- A városközpontok szerepének változása az államszocializmus során;
- Az államszocialista városépítészeti paradigmaváltásai („szocreál-szocmodern”), építészeti-közterületi karakterelemzés;
- A szocialista realizmus városépítészeti mintázatai (beépítések, közterületek) és városi kontextusuk;

Az államszocializmus urbanisztikai folyamatainak megértése segít értelmezni a rendszerváltozás során, és az azt követően lezajlott települési történéseket. A korszak hiteles feldolgozása számunkra kötelesség, egyben új tudományos megállapításokat is felmutatni tudó, rendkívül gazdag kutatási terület. Az eddigi kutatási tapasztalatok alapján jelentős külföldi szakmai érdeklődésre is számot tarthat, hiszen feltáratlan, és sok szempontból még mindig ismeretlen.
